

EKONOMİK KRİZLERİN SİYASAL TERCİHLERE ETKİSİ

17 Ocak 2023

Yıldırım Koç

Toplumumuzun “okumuş” kesiminde görülen genel bir eğilim, halkımızın bazı güçler tarafından kolaylıkla aldatılabildiğini sanmaktır. Bu yaklaşıma göre, aldatanlar ya dini inançları kullanırlar, ya etnik kökeni, ya da “cehaleti.” Böylece insanların siyasi tercihlerini de belirleyecek güçtedirler. Hele “sosyal medya”, televizyon kanalları ve yazılı basın da kontrolleri altındaysa, bu halktan umut yoktur. Onlar “okumuş” ya; her şeyi bilirler; herkese “öğretmenlik taslama” eğilimindedirler. Anlamaya çalışmak yerine, kulaktan dolma bilgiyle yargılamaya kalkarlar. Onun için de gelişmeleri doğru kavrayamazlar.

Halbuki halkımızın siyasi tercihleri, kısa vadeli çıkarlar dikkate alındığında, gerçekçidir ve mantıklıdır. O zaman, halkımızın siyasi tercihlerini değerlendirirken, kısa vadeli çıkarlarının gelişmelerden nasıl etkilendiğini ve nasıl etkileneceğini incelemek gerekir. Anketler tabii ki çok önemlidir; ancak halkımızın anketlere verdiği yanıtların da küçümsenmeyecek bir kurnazlık içerdiğini gözden kaçırmamak gerekir. Anketi yapan kimdir, kimin adına yapmaktadır, ankette sorulara verilen yanıtlar belirli yerlere gidiyor mudur? Halkımız bütün bunları jet hızıyla kafasından geçirir ve yanıtlarını ona göre biçimlendirir. Anketler yararlıdır; ancak genel bazı gözlemler de dikkate alınmalıdır.

İnsanlarımızın birçok kimliği vardır. Belirli bir etnik kökenden gelir; belirli bir inanç sisteminin içindedir; ailesinden de etkilenecek belirli bir siyasi çizgiyi benimsemiştir; belirli bir mesleği vardır; belirli bir bölgenin insanıdır; hayatını belirli bir biçimde kazanıyordu ve belirli bir sınıfa mensuptur; vb.

Eğer ekonomik durumu iyiyse, genellikle sınıf kimliği geri plana itilir ve diğer kimlikler davranışlarında belirleyici olur. Eğer ekonomik koşullar kötüyse ve daha da kötüleşme eğilimindeyse, ekme kavgası veya diğer deyişle sınıf kimliği ön plana geçer. İşler iyi giderken farklı köken, inanç veya görüş nedeniyle kavga ettiği insanlarla, hayatın zorlamasıyla, aynı safta yer alır. Bu konuda da son derece pragmatiktir, gerçekçidir.

Siyasi görüşlerinin belirlenmesinde de bu kural geçerlidir.

Tabii ki siyasi görüşünü kemikleşmiş bir biçimde savunan ve oranları giderek azalan bir kesim vardır. “Babam vefat ederken vasiyet etti; aman oğlum bilmem kimin partisinden şaşma,” diyenlere de rastlayabilirsiniz; CHP döneminde vergi tahsildarı ve jandarma köyü bastığında ormana kaçırmadığı için evde yatağa yatırıp gizlediği danasının anası olduğunu söyleyen ve “danama anam dedirten CHP’ye ölsem oy vermem,” diyene de; “bize kuru üzümle çay içirtti” sözlerine de. “Bir dönem kuyruklar vardı” veya “geçmişte mağarada yaşıyordunuz” benzeri iddialar da pek ciddiye alınmaz. Belirli bir cemaat ve tarikatın kararına uyan da vardır. Ancak insanların büyük çoğunluğu, cebine ve tenceresine bakarak karar verir.

Bu aralar çok sık duyduğumuz bir laf da, “kurt kışı geçirir ama yediği ayazı unutmaz”. Kısa vadeli çıkarları bilmek, aptal yerine konup geçici bazı rüşvetlere kanmak anlamına da gelmiyor. İnsanımız görmüş geçirmiştir. Aptal muamelesi yapılmasını da kabullenmez.

Birkaç örnek, genel eğilimi yansıtacaktır.

İnsanımızın önemli bölümü 1946 ve 1950 seçimlerinde CHP’ye oy vermedi. Kurtuluş Savaşımızın önderi CHP halktan destek bulamadı; çünkü 1929 Büyük Buhranı’nın ve İkinci Dünya Savaşı’nın faturası CHP’ye çıkarıldı.

İnsanımızın önemli bölümü 1950’li yıllarda DP’ye oy verdi. Bu yıllar kapitalizmin Altın Çağı idi ve hayat standardı ciddi biçimde yükseldi. 1961 ve 1965 seçimlerinde Adalet Partisi’ne oy verilmesinin bir nedeni bu durumdu. Bu dönemde işçiler lehine getirilen uygulamalar ve kabul edilen mevzuat da son derece önemlidir.

İnsanımız ve özellikle işçilerimizin önemli bölümü Süleyman Demirel’i destekledi, AP’ye oy verdi. 1969 yılında emeklilik için yaş koşulunu kaldırdılar. 1975 yılında kıdem tazminatı hakkında önemli iyileştirmeler yaptılar. Açılan birçok fabrikada iş olanakları doğdu. Köylere elektrik gitti, vb. Yine son derece gerçekçi ve mantıklıdır.

Halkımız, hayatını kolaylaştıranları ödüllendirmenin yanı sıra, hayatını zorlaştıranları da siyasi olarak cezalandırmaktan geri kalmadı.

5 Haziran 1977 günü Cumhuriyet Senatosu üyeleri üçte bir yenileme seçimlerinde CHP'nin oyu yüzde 42,4 ve AP'nin oyu yüzde 38,3 idi. 1978 yılında derinleşen kriz sonrasında, 14 Ekim 1979 tarihinde yapılan Cumhuriyet Senatosu üyeleri üçte bir yenileme seçimlerinde CHP'nin oyu yüzde 29,1'e düştü; AP'nin oyu yüzde 46,8 oldu.

Anavatan Partisi, milletvekili genel seçimlerinde 1987 yılında yüzde 36,3 oy aldı. Ekonomik sıkıntıların ardından, 1991 yılında oy oranı yüzde 24,0'e düştü. Yerel yönetim seçimlerinde il genel meclisinde oyu 1984 yılında yüzde 41,2 iken, 1989 Mart'ında yüzde 22,1 oldu. İstanbul, Ankara ve İzmir belediye başkanlıklarını kaybetti.

1999 yılında milletvekili genel seçimlerinde DSP'nin oyu yüzde 22,19 idi. MHP yüzde 17,98 ve ANAP yüzde 13,22 oranlarında oy aldı. Ardından ekonomik kriz patladı. 2002 yılı sonunda yapılan milletvekili genel seçimlerinde DSP'nin oyu yüzde 22,19'dan yüzde 1,73'e düştü. MHP'nin oyu yüzde 9,97 ve ANAP'ın oyu yüzde 8,72'de kaldı. 57. Hükümeti oluşturan üç siyasi parti de barajın altına itildi.

Rahmetli Süleyman Demirel halkımızın nabzını en iyi tutan politikaçılardan biriydi. "Kaynamayan **tencere** her iktidarı **götürür**" veya "**Tencerenin** düşürmeyeceği hükümet yoktur!" sözlerini boşa söylemedi.

Çok deneyimli bir politikacı olan Bülent Arınç'ın tespitleri de önemlidir.

22. Dönem TBMM Başkanı Bülent Arınç 20 Eylül 2021 günü TV5'te yayınlanan 4. Güç programında ekonomik sorunlara ilişkin soruları yanıtlarken şunları söyledi:

"Bakın siyasetten kalan bir tecrübemi söyleyeyim. **Bizim dindar insanların bile tamamen tersine döneceğini bir gün göreceksiniz. Çünkü onlar dini böyle hamaset kokulu konuşmaların yanında cebine giren ve cebinden çıkan paraya bakar. Eğer onda bir eksilme görüyorsa, din, iman, vatan, millet bunlar bir kenarda durur onlara saygısını eksik etmez; ama değer yargıları tamamen değişebilir."**

Bülent Arınç, yaşadığı bir anıyı ise şu şekilde paylaştı: "1988 yılında ilk defa hacca gidiyordum. Bütün kafilemiz havalimanına geldi. Dediler ki 'vizelerin bir kısmı yetişmedi, sizi bir gün veya en fazla iki gün İstanbul'da misafir edeceğiz; ben eşimle beraber anlayışla karşıladım ama kafiledeki insanlar o kadar büyük tepki gösterdiler ki ağızlarından küfürler çıkmaya başladı. 'Siz ne yapıyorsunuz' dedim. 'Ben anlamam nasıl vizeler gelmemiş, neden ertelenmiş, bizi mi kandırdılar?' dediler. Ondan sonra korktum ve dedim ki 'Eyvah, dindarların gazabından korkmak lazım; işlerine gelmeyen bir şeyle karşılaştıkları zaman ne aslandı, ne kaplandı, hiç birisini dinlemez bu insanlar.'" "

Ekonomik kriz giderek daha da derinleşiyor. Siyasal iktidar ekonomik yapıda köklü değişiklikler yapmadan mevcut devlet olanaklarını sınırların ötesine zorlayarak insanlara bazı olanaklar sağlıyor. Seçime bu koşullarda gidilirken, halkımızın olası siyasi tepkilerini bu olguları ve tecrübeleri de dikkate alarak değerlendirmekte yarar var.